
ІВКІН В.М.,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології, ДЗВО «Університет менеджменту освіти», м. Київ, Україна

НАЛИВАЙКО Г.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології, ДЗВО «Університет менеджменту освіти», м. Київ, Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН НА РЕФОРМУВАННЯ В ОСВІТІ ТА ПРИСКОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу умов реалізації освітніх завдань закладів вищої освіти щодо підготовки конкурентоспроможних спеціалістів та їхньої успішної інтеграції у європейський простір з подальшою реалізацією їхнього трудового і творчого потенціалу на благо України. Автори аналізують керівні документи уряду щодо освітньої реформи з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

Ключові слова: соціальні зміни; реформування вищої освіти; Європейська інтеграція; підготовка конкурентоспроможних фахівців.

Статья посвящена анализу условий реализации образовательных задач высших учебных заведений по подготовке конкурентоспособных специалистов и их успешной интеграции в европейское пространство с последующей реализацией их трудового и творческого потенциала на благо Украины. Авторы анализируют руководящие документы правительства, относящиеся к образовательной реформе, с

целью подготовки конкурентоспособных профессионалов для высокотехнологичного и инновационного развития страны, самореализации личности, обеспечения потребностей общества, рынка труда и государства в квалифицированных специалистах.

Ключевые слова: *социальные изменения; реформирования высшего образования; Европейская интеграция; подготовка конкурентоспособных специалистов.*

The article analyzes the conditions for the implementation of educational tasks of higher educational institutions in training competitive specialists and their successful integration into the European space with the subsequent realization of their labor and creative potential for the benefit of Ukraine. The authors discuss the state government's documents related to the educational reform aimed at training competitive professionals for the high-tech and innovative development of the country, self-realization of the individual, meeting the needs of society, the labor market and the state in skilled specialists.

Key words: *social change; higher education reform; European integration; training of competitive specialists.*

Постановка проблеми. Цивілізаційні процеси розвитку людства спираються на історичні події, внаслідок яких обов'язково прискорюються соціальні зміни у житті різних країн, що характеризуються проявом інтегративних тенденцій зближення європейських народів і висувають нові вимоги перед людиною і перед освітою, яка відіграє вирішальну роль у становленні кожної особистості.

Поняття «соціальні зміни» є стартом у розгляді динамічних процесів суспільства. Воно не містить оцінного компонента і охоплює широке коло різноманітних соціальних змін безвідносно до їхньої спрямованості. У широкому сенсі під соціальними змінами розуміється перехід соціальних систем, їх елементів та структур, зв'язків і взаємодій з одного стану в інший.

Європейська інтеграція України на всіх рівнях неодмінно передбачає підвищення знань іноземних мов як учнями шкіл / здобувачами вищої освіти, так і науково-викладацьким складом закладів освіти. Для поширення і поглиблення знань іноземних мов громадянами різного віку використовуються найкращі наробки і досвід США і країн Європи.

Враховуючи зазначене вище, наголошуємо на актуальності обраної теми.

Аналіз досліджень і публікацій. Освітній процес у законі України «Про вищу освіту» визначається як інтелектуальна, творча діяльність, що здійсню-

ється через систему науково-методичних і педагогічних заходів у вищому навчальному закладі з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Отже, на заклади вищої освіти покладені обов'язки організувати освітній процес на відповідному рівні, щоб забезпечити майбутнє країни через розвиток найважливішого багатства держави – її освітнього і фахового потенціалу [1, 2, 3].

Для розкриття і реалізації такого потенціалу необхідно створити відповідні умови на рівні університету і для здобувачів, і для викладачів. Зокрема, мова йде про якісні зміни в освітній системі і державі в цілому. Наказ МОНУ від 28 березня 2019 року № 411 «Про затвердження умов вступного випробування» пропонує програму єдиного вступного іспиту, створену з урахуванням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (рівні B1 і B2). Зміст завдань для здійснення контролю якості іншомовної комунікативної компетентності абітурієнтів уніфіковано за видами і формами завдань. У Програмі враховано особливості англійської, іспанської, німецької та французької мов [4].

Метою дослідження є теоретичний аналіз формування необхідних умов для отримання студентами конкурентоспроможної вищої освіти. **Завдання:** проаналізувати практичні умови реалізації освітніх завдань ЗВО щодо підготовки конкурентоспроможних спеціалістів та їхньої успішної інтеграції у європейський простір з подальшою реалізацією їхнього трудового і творчого потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Прийнято соціальні зміни розподіляти за спрямованістю, за ступенем упорядкованості та за швидкістю плінності. У свою чергу соціальні зміни за спрямованістю поділяються на прогрес, регрес і застій; соціальні зміни за ступенем упорядкованості – на стихійні та організовані; за ступенем впливу на суспільство – на еволюційні (соціальні реформи) та конфліктологічні (соціальні революції, контрреволюції).

Особливу увагу привертає група соціальних змін за ступенем впливу на суспільство, а саме: еволюція, революція і контрреволюція.

Еволюційний шлях змін у суспільстві. Під ним розуміємо плавні, поступові, часткові зміни у суспільстві за допомогою соціальних реформ. Вони можуть охоплювати всі сфери життєдіяльності суспільства – економічну, політичну, соціальну, духовно-культурну. Соціальні реформи, як правило, не зачіпають основ соціальної системи суспільства, а змінюють лише окремі її частини і структурні елементи.

Суб'єктом соціальних реформ, за демократичних умов, виступають правлячі політичні сили або група політичних лідерів (при авторитарному

режимі), що використовують важелі державної влади для здійснення бажаних змін у суспільстві. У залежності від суб'єкта соціальних реформ процес може стати реформаторським, або конфліктологічним (найчастіше ламають стару і створюють нову державну машину).

Об'єктом реформування може бути будь-який елемент політичної, економічної та інших систем суспільства, включаючи соціальні відносини. Практичне здійснення реформ зазвичай починається зі створення необхідної нормативної бази – прийняття відповідних законів. Наступними будуть кроки в інституційній області – формування нових органів виконавчої та законодавчої влади, трансформація функцій існуючих соціальних інститутів тощо. Надалі через комунікативну підсистему, опосередковують діяльність реформаторів, зміни поширюються на всі сфери життя суспільства.

Під *революційним шляхом* змін у суспільстві розуміємо відносно динамічніші, всебічні, докорінні зміни суспільства. Революційні перетворення носять стрибкоподібний характер і є містком у переході суспільства з одного якісного стану в інший.

І сьогодні поняття «соціальна революція» є предметом гострих наукових дискусій і суперечок в суспільних науках. Більшість соціологів вбачають в соціальній революції соціальну аномалію, відхилення від природного ходу історії. Марксистичні незмінно розглядають революції як закономірні і прогресивні явища в історії людства, вважаючи їх «локомотивами історії», «вищим актом політики», «святим пригноблених і експлуатованих» тощо.

На непоодинокі думку сучасних вітчизняних соціологів, неприпустимо односторонньо розцінювати або еволюційну, або революційну форму соціальних змін. Вони різняться, але й обов'язково взаємопов'язані та різнобічно поєднані соціальним розвитком, бо нероздільні і один без одного втрачають будь який сенс, так само, як і парні філософські категорії: кількість і якість, зміст і форма, сутність і явище, причина і наслідок [5].

Якщо реформи і революції передбачають кінцеву мету – розвиток суспільства за певних умов, то *контрреволюційний шлях* розвитку суспільства – це абсолютно негативні зміни в існуванні й розвитку особистості і суспільства в цілому.

Історичний поступ країн розвиненої демократії довів, що в них відбулися не тільки зміни в системі влади і управління, а й глибока трансформація самого суспільства: склалася багатукладна, соціально-орієнтована ринкова економіка, виник чисельний середній клас, помітно пом'якшилася соціальна поляризація суспільства; більш демократичними стали владні структури, відбулася диференціація носіїв політичної і економічної влади, отримали розвиток відносини соціального партнерства, значно підвищився рівень життя населення. Цей досвід демонструє практичну можливість усунути соціальні

проблеми, що породжували в минулому революційні протести, шляхом еволюційного реформаторського розвитку.

Науково доведено, що у суспільстві спостерігаються політичні, економічні, соціальні цикли: політичні кризи змінюються політичною стабільністю, економічне зростання чергується з економічним спадом, за підвищенням рівня добробуту населення слід його зниження тощо.

Однією з небагатьох конкурентних переваг України сьогодні є освітній потенціал. Але бездіяльність чи надто повільне створення умов для ефективної освітньої діяльності науково-викладацького складу та студентів ЗВО потенціал може залишитися потенціалом несправджених сподівань на отримання випускниками вузів необхідної якісної професійної підготовки.

Понад два десятиліття Україна не інтегрувалася у світовий освітній простір, продовжуючи тенденції ізольованої радянської системи.

Сучасна Україна, обплутана павутиною полярності постійних політичних коливань, лише окреслює шлях розвитку до зразкового демократичного суспільства з соціально захищеними і щасливими громадянами.

Надто сповільнений та невпевнений дрібнокроковий розвиток економіки держави не сприяє вдалому реформуванню освітньої галузі, зокрема, вищої освіти. Досі остаточно не визначено кількість необхідних фахівців з різних спеціальностей та відповідно вакансій робочих місць для випускників вузів.

Щорічно українські учні беруть участь у міжнародних предметних олімпіадах. Призери мають змогу відразу вибирати вітчизняний вуз, в якому здобуватимуть професійну спеціальність. Але навіть кращі вузи країни не завжди спроможні забезпечити свою освітню діяльність відповідною науково-навчальною базою міжнародного зразка. Тому часто талановиті молоді люди виїжджають за кордон для навчання.

Закон України № 1556-VII від 1 липня 2014 року «Про вищу освіту» [1], що вступив у дію у вересні того ж року, розширив повноваження самих ВНЗ України, зробивши керівництво закладами більш відповідальним і підзвітним перед своїми працівниками та студентами. Учасники ж освітнього процесу набули більших повноважень впливати на прийняття рішень у ЗВО.

Нова редакція Закону також встановила обов'язковість проходження зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) для вступу на програми вищої освіти. Але на перехідний період певна кількість пільг збереглась. Системним винятком є іноземці та особи без громадянства, які мають право вступати до українських ЗВО без складання ЗНО і результати проходження аналогічних процедур в інших країнах. Крім того, певна кількість випускників українських шкіл, які не виконали вимог при складанні ЗНО, або вирішили не ризикувати, в останні роки обирають шлях здобуття вищої освіти за кордоном. У подальшому бажаючи мають можливість перевестись до українських університетів.

Система ЗНО протягом кількох років допомагає учням непідконтрольних українських територій вступати до ЗВО України.

У той же час, за даними Світового економічного форуму за складовими Глобального індексу конкурентоспроможності, у 2014 році Україна посідала із 148 країн-учасниць досліджень 79 місце за якістю системи освіти в цілому; 43 – за станом вищої і професійної освіти в цілому; 115 – за якістю освіти з менеджменту бізнесу; 37 – за якістю початкової освіти; 10 – за охопленням вищою освітою [6].

Запроваджена ECTS (рейтингова система оцінювання набутих студентом знань та вмінь) дозволила студентам, які набрали протягом семестру необхідну кількість балів (не менше 60):

1. Не складати семестровий контроль з навчальної дисципліни у формі екзамену (диференційованого заліку) й отримати набрану кількість балів як підсумкову екзаменаційну рейтингову оцінку;
2. Складати семестровий контроль у формі екзамену (диференційованого заліку) для підвищення свого рейтингу за цією навчальною дисципліною.

Підсумкова семестрова рейтингова оцінка в балах, за національною шкалою і за шкалою ECTS заноситься до заліково-екзаменаційної відомості, навчальної картки й індивідуального навчального плану студента, залікової книжки студента.

Хоча Закон України «Про вищу освіту» і надав ЗВО більшої автономії, але не існує в нашій країні вільної зміни навчального закладу за системою накопичення кредитів (ECTS), як це добре спрацьовує в країнах ЄС. Особливо це набуло гостроти у зв'язку з військовими діями на сході України.

Постановою КМУ від 28 грудня 2016 року за № 1050 «Деякі питання стипендіального забезпечення» до рейтингу на отримання стипендії включаються усі студенти ВНЗ денної форми навчання. Він формується за результатами успішності в навчальному семестрі на основі оцінки з кожної дисципліни. При цьому враховується участь студента у громадській, спортивній і науковій діяльності. Важливо, що процедура складання рейтингу стипендій повинна бути однаковою для всього курсу - дискримінація в цьому питанні не допускається і карається законом.

Рейтинг успішності студентів вищих закладів освіти вимірюється у балах. До стипендіальних списків не включаються учні, які набрали кількість балів, меншу за межу незадовільного навчання. Також не отримують права на стипендію особи, які мають академічну заборгованість.

Дуже важливо, що стипендія студентам першого курсу виплачується обов'язково, тобто незалежно від поточних оцінок в першому семестрі. Відповідно до нового порядку, її розмір завжди мінімальний. Можливість

отримання стипендії після зимової сесії залежить від середнього балу, отриманого за результатами складання іспитів.

Право на соціальну стипендію мають студенти, у яких задовільні результати навчання та відсутня академічна заборгованість. Її сума вища за стандартну на 45,5 %.

З отриманням Україною довгоочікуваного громадянами безвізового режиму (з 11 червня 2017 року) на європейському просторі держава отримала високі показники відтоку робочої сили за кордон, хоча вільне працевлаштування і навчання не передбачені безвізовим режимом.

Але, крім відтоку робочої сили, безвізовий режим перетину кордонів громадянами України сприяє поліпшенню міжнародного співробітництва між вітчизняними вузами, вузами Європи та інших континентів.

На сьогодні безвізовий режим перетину кордону для українців існує майже з дев'ятьма десятками країн у різних куточках планети і цей процес у постійному русі до розширення можливостей людей безперешкодно подорожувати світом.

Важливим аспектом реформування освіти і прискорення європейської інтеграції України є приведення стандартів викладання іноземних мов і відповідність до європейських.

Для цього Міністерством освіти і науки України видано Наказ від 28 березня 2019 року № 411 «Про затвердження Програми вступного випробування» [4] з іноземних мов для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра на основі здобутого ступеня вищої освіти (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста), що сприяє більш якісному вивченню магістрантами джерел іноземної літератури та міжнародному обміну студентами. Такий обмін взаємозбагачує освітні та поліпшує міжособистісні комунікації, що, безумовно, сприяють входженню України до європейського та світового простору.

У 1991 році Федеральна рада Швейцарії провела Міжурядовий Симпозіум у Рюшликоні, Швейцарія щодо «Прозорості та узгодженості у вивченні мови в Європі: цілі, оцінка, сертифікація». Симпозіум дійшов висновку, що визнання кваліфікації у знаннях мови потребує вдосконалення та допомоги у кооперації вчителів. Це, у свою чергу, приведе до поліпшення зв'язків та кооперації між викладачами іноземної мови в Європі.

Як результат симпозіуму Швейцарський національний науковий фонд розпочав проект розробки рівнів володіння мовою, що привів до створення «Європейського мовного портфелю» (англ. European Language Portfolio) – сертифікації мовних здібностей, що можуть використовуватись у всіх країнах Європи.

У листопаді 2011 року своєю Резолюцією Рада Європейського союзу рекомендувала використання Загальноєвропейських Рекомендацій для

визначення рівнів знань іноземної мови. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, що охоплюють вивчення, викладання і оцінювання, (англ. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment) – керівний документ, що використовується для опису досягнень тих, хто вивчає іноземні мови у Європі та інших країнах світу [7].

Рекомендації використовують активно-орієнтований підхід, який можна відстежити до теоретичних поглядів філософа Людвіга Вітгенштайна (1950-і роки) та соціолінгвіста Делла Хаймса. які розглядали мову як соціального суб'єкта, що розвиває загальні та особливі комунікативні вміння при досягненні щоденних цілей [8].

Рекомендації розділяють загальні вміння на знання, уміння та екзистенціальні уміння з особливими вміннями, мовними вміннями, соціолінгвістичні уміння та прагматичні уміння. Хоча даний поділ і не відповідає раніше вживаному поняттю «комунікативні вміння», можна провести певні паралелі між ними.

Загальні та особливі комунікативні вміння розвиваються шляхом створення чи отримання текстів різного змісту за різних умов та при різному напруженні. Ці змісти відповідають різним частинам суспільного життя (які називають доменами), а саме: начальна, професійна, публічна та особиста.

Користувач може розвинути різні ступені володіння мовою у кожному з цих доменів і для того, щоб їх описати, Рекомендації забезпечують набір стандартних рівнів (англ. Common Reference Levels).

В Україні згідно вимог Міністерства освіти і науки для отримання звання доцента чи професора потрібно володіти англійською мовою на рівні Upper-Intermediate, або B2 за CEFR.

Висновки. Трансформації в суспільстві неодмінно впливають на прискорення реформування освітньої галузі, що є обов'язковою умовою підвищення конкурентоспроможності громадян і успішності розвитку України.

Пріоритетом держави і вищої освіти, зокрема, залишається створення необхідних умов для формування конкурентоспроможних фахівців з їхнім подальшим успішним працевлаштуванням в рідній країні для реалізації їхніх професійних і творчих потенціалів і розквіту України.

Список використаних джерел:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tinyurl.com/tn73du5>
2. Квіт С. Потрібні зміни: зміст і завдання освітніх реформ [Електронний ресурс] / С. Квіт // Українська правда. – 2015. – Режим доступу: <https://tinyurl.com/rxuj63p>
3. The Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area [Електронний ресурс] / ENQA: The European Association for

- Quality Assurance in Higher Education. – 2009. – Режим доступу: <https://tinyurl.com/yx32f4h4>
4. «Про затвердження умов вступного випробування» (Наказ МОНУ від 28 березня 2019 року № 411), [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tinyurl.com/rghrp8m>
 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tinyurl.com/vwg3b98>
 6. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (Проект), Київ – 2014, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tinyurl.com/vucms7c>
 7. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tinyurl.com/wxrnuka>
 8. Jimenez, Carlos César (2011). El Marco Europeo Común de Referencia para las Lenguas y la comprensión teórica del conocimiento del lenguaje: exploración de una normatividad flexible para emprender acciones educativas (essay). Universidad Nacional Autónoma de México. с. 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tinyurl.com/wwf5rxv>

Transliteration of References:

1. Retrieved from: <https://tinyurl.com/tn73du5>
2. Kvit, S. Changes Needed: The Content and Tasks of Educational Reforms / S. Kvit // *Ukrainska Pravda*. – 2015. – Retrieved from: <https://tinyurl.com/rxuj63p>
3. The European Association for Quality in Higher Education / ENQA: The European Association for Quality in Higher Education. – 2009. – Retrieved from: <https://tinyurl.com/yx32f4h4>
4. «On Approval of Entrance Test Conditions» (MESU Order No. 411 of March 28, 2019), Retrieved from: <https://tinyurl.com/rghrp8m>
5. Retrieved from : <https://tinyurl.com/vwg3b98>
6. Strategy for reforming higher education in Ukraine by 2020 (Project), Kyiv – 2014, Retrieved from: <https://tinyurl.com/vucms7c>
7. Pan-European Guidelines for Language Education: Study, Teaching, Assessment, Retrieved from: <https://tinyurl.com/wxrnuka>
8. Jimenez, Carlos César (2011). El Marco Europeo Comun de Referencia para las Lenguas y la comprensión teorica del conocimiento del lenguaje: exploración de una normatividad flexible para emprender acciones educativas (essay). Universidad Nacional Autónoma de México. with. Retrieved from: <https://tinyurl.com/wwf5rxv>

IVKIN Vladimir Nikolaevich,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Department of Public Administration and Project Management, Institute of Management and Psychology of University of Education Management, Kiev, Ukraine

E-mail: vivushka808@gmail.com

NALYVAIKO Galyna Volodymyrivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Public Administration and Project Management, Institute of Management and Psychology of University of Education Management, Kiev, Ukraine

E-mail: nalyvaiko-gv@ukr.net

THE IMPACT OF SOCIAL CHANGE ON EDUCATION REFORM AND ACCELERATION OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE